

Prijs f 2,50

bomen | nieuws

Nummer 1 - januari/februari 1993

Een uitgave van de Bomenstichting

De computer beschermt de boom.

Technologie in dienst van de boom
een wereldwijde sponsoringstrategie van Bull.
De Stichting Arbor, opgericht door Bull,
zet zich in voor de bescherming van bomen en
bossen over de hele wereld.

Bull Nederland N.V.
Hoogoorddreef 66-68
1101 BE Amsterdam Zuidoost
020 - 565 2111

**Worldwide
Information
Systems**

Bull

In dit nummer...

6

Robinia-hout als vervanging voor tropisch hardhout
Velen zijn het erover eens dat de kap van het tropisch regenwoud niet eindeloos kan en mag doorgaan en daarom werd gezocht naar alternatieven voor het kwalitatief goede tropische hardhout. Dat de Robinia aan veel eisen voldoet was al veertig jaar bekend, maar toen had nog niemand belangstelling. Joop Comijs vatte de stand van zaken samen.

8

Ontwerpen vanuit het landschap
Heel veel bomen verdwijnen bij nieuwbouwprojecten omdat er geen rekening met ze wordt gehouden. Het kan gelukkig ook anders. Voordat de plannen voor het nieuwe AKZO-kantoor in Arnhem werden ontwikkeld, werd het Tuin- en Landschapsarchitectenbureau Buys en van der Vliet ingeschakeld. Redaktielid Roelie de Weerd had een uitvoerig gesprek met Bob van der Vliet.

13

Monniken beschermen Thaise bomen
Dat de term 'monnikenwerk' niet ten onrechte is ontstaan, wordt duidelijk in het artikel van Herman Berteler. Hierin beschrijft hij het werk van boeddhistische monniken in Thailand.

Bijlage

Bomen & Vogels

In de twintigste folder in deze serie, waarin ook dode bomen een belangrijke rol spelen, geeft Peter Kouwenhoven allerlei nuttige tips om met bomen een (beter) leefmilieu voor vogels te creëren.

Op de voorpagina:

Honderd jaar oude
Yangbomen als 'levende
monumenten' langs de
weg naar Lamphun in
Thailand.

Zie het artikel: *Monniken
beschermen Thaise
bomen.*

foto: Herman Berteler

En verder in dit nummer

Van de redactie	4	Bomen gedijen op plat water	16
Onkruid-prijs 1992 voor de Bomenstichting	4	Het W.H. Vliegenbos; naschrift Ruud Repko	19
Nieuws van het bomenfront	5	Stichting Leven met Bomen	19
Herstelbijdrage monumentale bomen	7	Voor u gelezen	19
Christian Scheres nieuwe P.R.-coördinator	10	Boeken	20
Stamgasten: Carla Oldenburger-Ebbers	11	Agenda	21
Guinness-boek bomen	14	Vragen	21
Vriend Boom	15		
Milieujuristen aangesteld	16	Toegevoegd: Artikelen overzicht 1992	

Van de redactie

Het eerste nummer van deze nieuwe jaargang is breed van samenstelling, zoals u van ons gewend bent.

Met enkele Thaise monniken kijken we ver over de grens heen. Deze oosterse kloosterlingen geven het goede voorbeeld aan de bevolking als het gaat om boombeheer. De betekenis van sommige bomen wordt zelfs benadrukt door ze de beschermde status van ... monnik te geven; dat zien we in Monnickendam nog niet direct gebeuren.

Carla Oldenburger die de bijzondere kaartencollectie van de Landbouwwuniversiteit in Wageningen beheert zit ditmaal aan de stamtafel. Bij de reconstructie van de formele tuin van Paleis het Loo heeft kennis en inzicht in de vroegere beplantings-

plannen een grote rol gespeeld.

In een interview met tuin- en landschapsarchitect Bob van der Vliet blijkt dat verbouw en nieuwbouw van een groot kantoor wel degelijk kan inhaken op bestaande, waardevolle boombeplanting. De bijgesloten folder gaat ditmaal over Bomen en Vogels. Het contrast tussen, bijvoorbeeld, de eeuwenoude eik en de 'even langskomende', vliegende dwaalgast is enorm. Maar uit deze ook heel praktische brochure blijkt wel dat bomen en vogels elkaar nodig hebben. En hoe wij daarbij kunnen helpen.

De redactie hoopt dat u ook aan onze kleine(re) rubrieken plezier beleeft. Een mooi gedicht krijgt u als toegift.

Onkruid-prijs 1992 voor de Bomenstichting

Eindredacteur van het tijdschrift Onkruid, Hans van den Bosch, overhandigt Marjan van Elsland de oorkonde als aandenken aan de Onkruid-prijs 1992.

Foto: Liesbeth Ruysink

'De Bomenstichting heeft zich sinds haar oprichting in 1970 ingezet voor het behoud van bomen in Nederland, ook toen nog niet iedereen ervan overtuigd was dat bomen het moeilijk zouden krijgen', zo luidt de motivatie van de redactie van Onkruid (tijdschrift voor natuurlijke leefwijze) voor het toekennen van een prijs aan de Bomenstichting. De redactie voegde eraan toe dat vooral de *positieve* benadering waarmee we de aandacht vestigen op de bomen in onze omgeving doorslaggevend was geweest om de prijs toe te kennen.

De prijs, een oorkonde en f 2500,-, werd op 15 december door eindredacteur Hans van den Bosch aan Marjan van Elsland overhandigd. 'De Bomenstichting helpt mensen bij het verdedigen van reuzen' staat op de oorkonde geschreven. Zelf hadden we nog nooit zo naar ons werk gekeken, maar we zijn wel ingenomen met deze tekst.

F.M.

Nieuws van het bomenfront

Edwin Koot

De Bomenstichting wordt bij acties tot behoud van bomen op verschillende momenten ingeschakeld. Soms wordt de Bomenstichting door de gemeente betrokken bij het overleg over een boom. In andere gevallen kunnen we reageren op bouwvoorvragen. En wanneer de kapvergunning reeds is afgegeven resten bezwaarschriften en/of schorsingsverzoeken bij de Raad van State.

Overleg met gemeenten

In het vorige Bomennieuws maakten we melding van de problemen rond de paardekastanje op het voormalig AZU-terrein in Utrecht. De bouwvergunning was reeds verleend, maar de plantsoendienst weigerde een kapvergunning af te geven. Om deze impasse te doorbreken is de hulp van de Bomenstichting ingeroepen. Twee deskundigen hebben gekeken naar de mogelijkheid van het verplanten van de boom. Deze bleek gelukkig aanwezig te zijn. Voorwaarde voor het slagen van de verplanting is het meenemen van een zo groot mogelijk wortelpakket.

In het park van de Heremastate in Joure ligt een oude laan met knotlinden. De gemeente heeft een bedrijf onderzoek laten doen en het advies was om de hele laan in één keer te vervangen. De Bomenstichting staat in principe een geleidelijke vervanging voor. Tenzij natuurlijk alle bomen in de laan in slechte toestand zijn. Onze contactpersoon in deze regio, J. Zijlstra, heeft de toestand van de laan bekeken. Op het eerste gezicht lijkt een flink aantal bomen een redelijke vitaliteit te hebben. De Bomenstichting gaat nu met de gemeente en de "Vrienden van Heremastate" rond de tafel zitten om tot een oplossing te komen.

Reageren op bouwvoorvraag

In Loosdrecht is een bouwvoorvraag ingediend, waarbij geen rekening wordt gehouden met de twee grote beuken op dit perceel. De Bomenstichting heeft daarom bij de gemeente een verzoek ingediend om de bouwvergunning niet af te geven. De gemeente heeft geantwoord dat de aanvraag inmiddels is ingetrokken. Toekomstige aanvragen zullen wij blijven volgen.

Bezwaarschrift indienen

De gemeente Ruurlo heeft een kapvergunning afgegeven voor een eik met een omtrek van 4 meter 70. De gemeente zegt dat de boom kwijnende is, maar omwonenden stellen dat de eik deze zomer nog goed in het blad stond. De Bomenstichting heeft een bezwaarschrift ingediend waarin wij vragen om een onafhankelijk onderzoek.

Schorsingsverzoek bij de Raad van State

In Steenberghe werden een paardekastanje en een linde bedreigd door bouwvoorvragen. 6 november jongstleden werd de kapvergunning verleend. De Bomenstichting en plaatselijke actievoerders reageerden direct met een bezwaarschrift. De actievoerders dienden met spoed een verzoek tot schorsing in bij de Raad van State. Dit werd vrijdag 13 november aan het eind van de dag gehonoreerd. Te laat om de gemeente op de hoogte te stellen. De burgemeester werd door de actievoerders wel persoonlijk op de hoogte gesteld en ook de pers werd ingelicht. Maandagochtend werden de bomen in alle vroegte snel omgehaald. De projectontwikkelaar had wel de krant gelezen maar officieel wist hij nog van niets. Gelukkig gaat niet iedereen zo met bomen om en worden schorsingen van de Raad van State over het algemeen gerespecteerd.

De knotlinden van de Heremastate in Joure staan er niet zo florissant bij. Een grondige verjonging wordt door verschillende instanties nagestreefd. Ook de Bomenstichting werd bij de beoordeling betrokken. Bomenschouw Luc Noordman bekijkt samen met contactpersoon Jacob Zijlstra de toestand van de boom.

Foto: Edwin Koot

Robinia-hout als vervanging voor tropisch hardhout

Joop Comijs

De Europese houtbehoefte is enorm. Voor een belangrijk percentage betreft dit tropisch hardhout. Het is echter bekend, dat de regenwouden in een zodanig hoog tempo worden gekapt, dat de kans groot is dat er rond 2000 geen tropisch hardhout meer beschikbaar zal zijn. Als alternatief moet dan worden gedacht aan houtsoorten van veel mindere kwaliteit, of aan het gebruik van op milieubelastende wijze verduurzaamd naaldhout.

Er is echter een beter alternatief. Er is namelijk vastgesteld, dat het hout van de Robinia pseudoacacia (Nederlandse naam: valse acacia) heel goed als volwaardige vervanger van het tropisch hardhout kan worden gebruikt. Bijkomende voordelen zijn, dat de Robinia een snel groeiende boomsoort is, die weinig eisen stelt aan de bodem en een hoge tolerantie heeft voor luchtverontreiniging. Verder zijn de fraaie bloesems aantrekkelijk voor vlinders en andere insecten, en hierdoor leveranciers van een goede kwaliteit honing. Robinia-hout laat zich goed bewerken, heeft goe-

Bos van Robinia pseudoacacia bij het plaatsje Geijsteren in Limburg

de buig-eigenschappen en is goed te verlijmen tijdens de verwerking. Het is geschikt voor de meubelindustrie, voor verwerking tot parket, deuren, kozijnen e.d., voor buitengebruik zoals damwanden, straatmeubilair, speeltoestellen en voor een groot aantal kleinere gebruiksdoeleinden.

Meerjarenplan Bosbouw

Het op commerciële basis produceren van de Robinia past voortreffelijk binnen de doelstelling van

het Meerjarenplan Bosbouw. Een voordeel is dat het een boomsoort is die aantrekkelijk is om te zien en dus ook rekreatief bekeken waardevol kan worden genoemd.

Rechte stammen zijn nog schaars

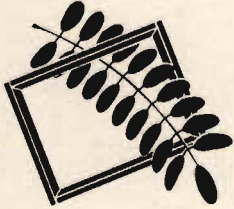
Een bezwaar is, dat de stamvorm van de Robinia niet altijd even gunstig is voor de houtverwerking: de stammen van de in het wild groeiende bomen zijn vaak nogal krom. Doch hieraan is kweektechnisch zeker iets te verbeteren. In Hongarije, waar de Robinia ongeveer 20% van het bos vormt, zijn 30 meter hoge bomen gekweekt met rechte stammen. Van gevoeligheid voor ernstige aantastingen door insecten of schimmels is in Europa tot op heden niets gebleken.

De takken van de Robinia zijn goed te gebruiken als rijshout bij weg- en waterbouw, en de dikkere takken voor paaltjes. Verduurzamen van het hout met vaak voor het milieu zeer schadelijke stoffen is niet nodig, en desondanks blijft het hout minstens even lang goed als verduurzaamde andere houtsoorten.

Goede kwaliteit al lang bekend

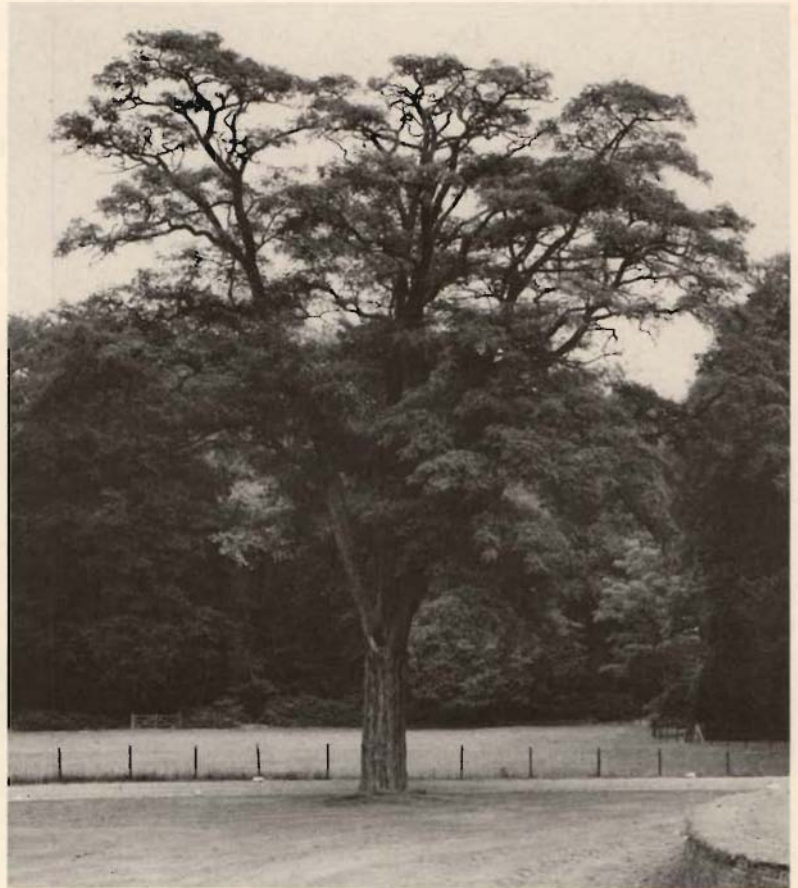
Reeds in de jaren '50 wezen deskundigen uit Oosteuropese landen op de bruikbaarheid van Robinia-hout als vervanger voor tropische hardhoutsoorten, mede op grond van gedane proeven. Doch toen was er nog geen belangstelling. Deze belangstelling is er nu wel. In 1991 namen boomverzorger R. Vrijenhoef en ir. W.J. Sanders van het groen-adviesburo Nieuwland, beiden te Wageningen, het initiatief tot de vorming van een projectgroep voor de introductie van de Robinia in Nederland. In hetzelfde jaar stelde de Bosbouwvoorlichtingsraad aan staatssecretaris Gabor voor, te komen tot een vorm van samenwerking op het terrein van de bosbouw tussen Nederland en Hongarije, om zo te profiteren van de ervaring met het kweken van de Robinia, die dit land bezit.

Uit bovengenoemd initiatief ontstond in september 1991 de Stichting Robinia, die zich tot doel stelt, een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van alternatieven voor tropisch hardhout, en tevens de toepassing en het gebruik te bevorderen van milieuvriendelijke alternatieven voor op milieubelastende wijze verduurzaamd hout. Dit betekent dat ook wordt onderzocht welke andere in Europa groeiende boomsoorten kwaliteitshout kunnen leveren. Als eerste boomsoort is gekozen voor de Robinia.

STICHTING Robinia stimulering Europees kwaliteitshout

De Stichting Robinia heeft vorig jaar een verkennend literatuuronderzoek afgerond in opdracht van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Hierin is alle beschikbare informatie over de Robinia samengevat, en komen de mogelijkheden voor de teelt van deze boomsoort ter sprake. Dit rapport is voor f 20,- verkrijgbaar bij de Stichting Robinia, postbus 494, 6700 AL Wageningen (tel. 08370-21711).

Een vrijstaande Robinia. Deze boom vertoont al duidelijk de, voor oudere bomen kenmerkende, horizontaal afgeplatte kroon.

Herstelbijdragen monumentale bomen

Landgoed Lichtenbeek

Aan de Amsterdamseweg, de provinciale weg van Ede naar Arnhem, ligt het landgoed Lichtenbeek. Het is eigendom van het Gelders Landschap en bevat veel, ongeveer 175 jaar oude, monumentale bomen. Op het Bomenfonds werd een beroep gedaan om vijf bomen die in verminderde staat van onderhoud verkeren eens grondig op te knappen. Het meest bijzondere exemplaar is wel de bonte esdoorn *Acer pseudoplatanus 'Leopoldii'* die met een hoogte van 27 meter en een stamomvang van ruim 3,5 meter de grootste van ons land is (zie foto). Verder worden met de bijdrage een tamme kastanje (stamomvang 5 m) en drie kleinbladige linden (*Tilia cordata*) onder handen genomen. De linden staan in een groep en zijn voor de omgeving van grote landschappelijke waarde. De werkzaamheden zullen in de loop van dit jaar worden uitgevoerd en bestaan uit het snoeien van de kronen. De esdoorn krijgt een stormanker om een van de zware zijtakken. Het Bomenfonds draagt in totaal f 2940,- bij.

F.M.

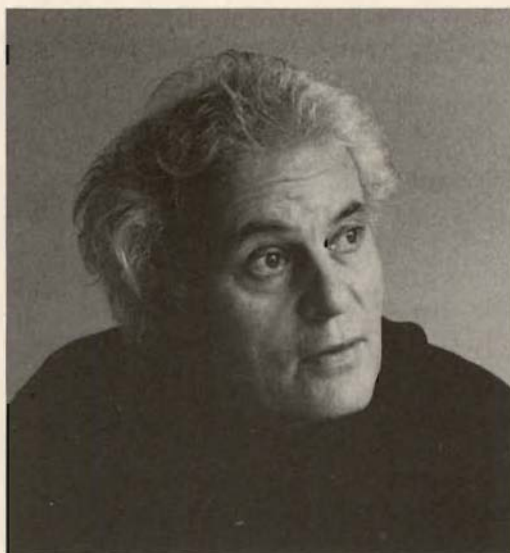

De grootste bontbladige esdoorn van ons land staat op het landgoed Lichtenberg bij Arnhem.

Foto : Luc Noordman

Ontwerpen vanuit

Roelie de Weerd

Bob van der Vliet

Foto: Witho Worms

Bij nieuwbouw komt het herhaaldelijk voor dat bomen op het bouwterrein verdwijnen. Is dat ook altijd nodig? Bob van der Vliet van het Tuin- en Landschapsarchitectenbureau Buys en van der Vliet te 's Hertogenbosch vindt van niet. Als je er maar op tijd bij bent. Een fraai voorbeeld is de uitbreiding van het AKZO hoofdkantoor te Arnhem. Daar ging het bureau in haar ontwerp uit van de aanwezige bomen. 'Ontwerpen vanuit het Landschap', is hun filosofie. Over dit en nog veel meer een gesprek met Bob van der Vliet.

"Wij vinden het leuk dat er belangstelling is voor dit AKZO project. Als bureau werken wij al veertig jaar op dezelfde manier. De bomen zijn er eerder dan wij. Daar-

om moeten wij een beetje respect hebben voor bomen. Vooral voor oude bomen, omdat het voor de volgende generatie ontzettend belangrijk is om daarmee in aanraking te komen," zegt Van der Vliet. "Bij het AKZO project was het helemaal leuk, omdat het om een industrieel gaat, waarvan je zou zeggen: wat maakt die het nu uit?"

Streekeigen bouwen

"Vijftien jaar geleden zijn wij al met dit project begonnen. AKZO vroeg zich af hoe zij het gezicht van een multinational naar binnen en naar buiten toe konden bepalen. Hun vraag was: wie nemen we daarvoor? Een architect, een stedenbouwkundige, een landschapsarchitect, een planoloog of een technicus? Ze hebben toen gekozen voor een landschapsarchitect. Zo raakten wij er bij betrokken. We hebben toen de plannen gemaakt voor de hele lokatie. Wij zijn begonnen met de randvoorwaarden op te stellen. Dat doen wij vanuit het landschap en vanuit de bomen. Wij hebben tegen AKZO gezegd: je moet streekeigen bouwen. Dat was in dit geval bouwen volgens de randen van de Veluwe: grote witte villa's op grote groene gazons, met grote bomen en veel water. Langs de Velperweg liep een beek, die verdween in een riool. Wij zeiden: Gebruik dat water dan ook. Geef uitdrukking aan de plek waar je bouwt. Ontvang je gasten in je eigen ambiance. Maak er eigentijdse villa's van. Het mag niet lijken op een ouderwetse villa, geen vervalsing in de tijd. Want een architect moet een grens aan de tijd en een grens aan de ruimte maken. Dat is bij AKZO letterlijk gebeurd. Dus er zijn toen vijf eigentijdse villa's gebouwd, die als een kamerscherm voor het oude gebouw staan.

Wij zijn dus helemaal vanuit het landschap begonnen. Ook de gebouwen zijn vanuit het landschap ontwikkeld. Daarna hebben wij de architecten geselecteerd, die met dié bomen en dié randvoorwaarden konden omgaan."

Is dat niet een uitzonderlijke situatie? Meestal heeft de architect het gebouw al ontworpen en wordt pas daarna een landschapsarchitect gezocht.

Is dat niet een uitzonderlijke situatie? Meestal heeft de architect het gebouw al ontworpen en wordt pas daarna een landschapsarchitect gezocht.

Totaalconcept

"Dat vinden wij de verkeerd-om-methode. Wij vinden het überhaupt een idiote zaak dat vrijwel niemand inziet dat de landschapsarchitectuur altijd vooraf moet gaan aan de architectuur. Het is de enige discipline die in het hele proces het langst aanwezig is. Op basis van landschapsanalyse kom je tot plaatsing van de gebouwen. Als een architect goed werkt, dan is hij in de eerste fase landschapsarchitect. Hij analyseert, kijkt, en zegt dan: hier zet ik mijn gebouw neer. Pas daarna wordt hij architect. Zo deed Zocher het en zo deed ook Springer het. Die bouwden nog zelf. Dat proces is dus niet nieuw, het is al eeuwen oud. Zorgvuldig kijken naar wat er is, dat is eigenlijk het verhaal. Dat betekent inventariseren en dat kost gigantisch veel tijd.

Geef dus uitdrukking aan de plek waar je bouwt. Dat hebben ze bij AKZO begrepen. Ze hebben geïnvesteerd in die bomen, omdat zij in het verhaal geloofden. Dan hou je de bomen overeind. Het is niet alleen het geloof in de bomen. Nee, het is het geloof in het totaalconcept; hoe je met de natuur om moet gaan. Dat is een soort stadsecologie."

Vooronderzoek en boomverzorging

Bij AKZO staan de bomen op eilandjes in een vijver. De grond om die bomen is dus afgegraven. Hoe kom je er achter waar de wortels lopen?

"Normaal zou je zeggen: kruinprojectie is wortelprojectie. Maar dat is helemaal niet normaal. Dat gaat alleen maar op als een boom vrij in het landschap staat. Wij krijgen altijd te maken met situa-

het landschap

ties waarbij bomen niet in de ideale omstandigheden groeien. De wortels gaan dan zoeken. Het wortelpakket kan dan drie of vier keer zo lang zijn dan je zou verwachten. Dus doen we eerst vooronderzoek.

Bij AKZO lag wat dat betreft een primeur. Kema had een apparaat ontwikkeld om watervoerende leidingen op te sporen. En een wortel is ook een watervoerende leiding. Dat apparaat was daar natuurlijk niet voor ontwikkeld, maar we hebben het er wel voor gebruikt. We hebben eerst onderzocht hoe het wortelpakket was samengesteld. Daarna moesten we nog wel graven om te controleren of het klopte. Want volgens ons klopte er niets van. Maar wat bleek? De bomen hadden twee broeken gevormd. Dat wil zeggen, twee wortelpakketten boven elkaar. Eén op drie meter en één op anderhalve meter diepte. We zeiden: dat bestaat niet. Maar het had te maken met ophogingen van het terrein in het verleden. We wisten toen hoe de wortels liepen. Die lijn hebben we aangehouden en zo is de vorm van de eilandjes ontstaan."

"Vroeger deden wij dat onderzoek allemaal zelf. De laatste vijftien jaar werken wij heel nauw samen met Pius Floris Boomverzorging. Boomverzorging is een vak dat in zijn techniek de laatste jaren een enorme ontwikkeling heeft doorgemaakt. Daar zijn we blij mee. Wij hebben onmiddellijk een plek voor

de boomverzorger ingeruimd. Want in alle projecten moet gebronneerd worden, soms op hele gevoelige gronden. Er moet water gegeven worden. Dat water moet eerst geacclimatiseerd en ontkalkt worden. Boomverzorging wordt steeds complexer."

Dragers

"Uitgaande van het totaalplan (als je weet dat een boom minstens tweehonderd jaar moet meegaan) gaan wij uit van de volgende strategie: Bomen mag je alleen planten als je een drager hebt. Wat is nu een drager?" doceerde Bob van der Vliet. "Een drager is de hoofdstructuur waarlangs ontwikkelingen plaatsvinden. Dus transportkanalen (wegen en beveiliging), energiekanalen, (kabels en leidingen). Dat is een niet kapot te krijgen infrastructuur. Een drager blijft. Koppel dus daar je structurele groen aan. Dat hebben we bij AKZO ook gedaan. Want over honderd jaar wordt een gebouw misschien wel weer gesloopt en komt er een nieuw gebouw. Maar wat blijft is de infrastructuur. Dat noemen wij omkeringen. Wij geloven als bureau in omkeringen. Het midden groeit naar de rand. Dat is met een vaste plant zo, maar dat is ook met een stad zo. Een stad is op een gegeven moment tweeduizend jaar oud en is naar de randen gegroeid. Het midden moet weer vernieuwd worden. Er is steeds een uitwisseling van het midden naar

Het AKZO kantoor aan de Velperweg in Arnhem. Bij de nieuwbouwplannen is vanaf het begin rekening gehouden met de aanwezige bomen.

foto : AKZO Nederland

de rand. Wat blijft zijn de dragers, de grachten. Dat is het thema.

De Velperweg is ook een drager. Daarom hebben wij ook zoveel energie besteed aan deze oude bomen."

Overzicht van de aanleg rondom het kantoor. De boompartij van de foto op de vorige pagina staat ongeveer in het midden.

foto: AKZO Nederland

Is het sparen van oude bomen geen kostbare investering?

"Nee. Als je het vroeg doet, als je er meteen bij bent, kost het in verhouding niks. Als je het later moet toevoegen kost het goud. Dat is de verkeerd-om-methode, het paard achter de wagen spannen. Het is ook onwijs om tijdens het bouwproces nog iets anders te willen, want dat is gigantisch duur. Dan is er geen weg meer terug. Het voorwerk moet gewoon tien jaar eerder gedaan worden. Van de honderd architecten is er maar één die een beetje gevoel in zijn donder heeft en die geleerd heeft andersom te werken."

De bomen zijn er eerder

Wordt er op de Academie voor Bouwkunst te weinig aandacht aan het groen besteed?

"Ja. Van het bestaande wordt veel te weinig het belang ingezien. Daar rammelt het in de opleiding aan. De meeste architecten kunnen daar niet mee

omgaan. Maar dat moet ik ook vergoelijken. Nederland is bij mijn weten het enige land waar de landschapsarchitectuur niet vanuit de architectuur komt.

In alle andere landen studeer je voor architect, en als je daar mee klaar bent, kun je nog een nevenstudie doen om iets van groen te leren met een landschappelijk plan. Wij hebben een opleiding gekoppeld aan de boomkwekerij en die opleiding werd uiteindelijk de studie voor landschapsarchitecten. Dus de landschapsarchitectuur is in Nederland bijzonder, omdat die op zichzelf staat. Er is dus per definitie een spanningsveld met de architectuur, want er is een verschillend komaf.

Een architect heeft er ook niet voor gestudeerd. De architect ziet een boom staan en kan twee dingen denken: hij staat me in de weg of ik doe er wat mee. Wij zeggen: het landschap is er eerder, de bomen zijn er eerder, dus er moeten vakmensen komen die er verstand van hebben. Het is logisch dat je iemand die het hele proces kan overzien en die kan coördineren, eerder uitnodigt dan een architect."

Werken jullie altijd op die manier?

"Ja, zo werken we meestal. Nog voordat er gebouwd wordt oefenen we al invloed uit. Waar komen de bouwketen? Waar komen de kraanbanen? De hele organisatie dus. Daar willen we allemaal bemoeienissen mee hebben. Dat klinkt hypocriet, maar voordat je het weet ramt iedereen door een bestaande bomenlaan heen."

Niet elke boom is heilig

"Je moet natuurlijk ook niet voor elke boom op de knieën gaan liggen. Ik durf wel hardop te zeggen, dat wij de meeste bomen rooien in heel West-Europa. Het gaat altijd om een zinnige afweging. Het gaat om de kwaliteit van de buitenruimte, kwaliteit op de dragerstructuur. En daar zijn we weer bij het uitgangspunt. Grachten zijn dragers. Als daar een boom dood gaat, moet je onmiddellijk een nieuwe planten. Daar moet je in investeren. Het gaat niet om een boom midden in het bos.

Je moet de koevoet zetten daar waar het nodig is. Anders maak je jezelf belachelijk."

Christian Scheres

Christian Scheres nieuwe P.R.-coördinator

Per 1 januari is Christian Scheres aangesteld als P.R.-coördinator bij de Bomenstichting. Christian heeft de opleiding Communicatie aan de HEAO in Utrecht gevolgd. Vorig jaar was ze via haar werkgever Media Exposure in Amsterdam al intensief betrokken bij de landelijke reclame- postercampagne van de Bomenstichting en zodoende al enigszins bekend met het werk. Christian volgt Mirjam Lammertink op die, na twee jaar de P.R.-zaken te hebben behartigd, te kennengaf 'verder in de P.R.-

wereld te willen rondkijken'.

Mirjam heeft met succes gewerkt aan de realisatie van de inzending op de Floriade en aan de totstandkoming van de al eerder genoemde reclame-campagne. Daarnaast is door haar inspanning de sponsoring van activiteiten van de Bomenstichting van de grond gekomen en heeft ze een zeer inspirerende bijdrage geleverd aan de inhoud en vormgeving van Bomennieuws. We wensen Mirjam alle succes toe in haar verdere loopbaan.

Stamgast is dit keer Carla S. Oldenburger-Ebbers. Zij is geen uitgesproken boomdeskundige, maar als conservator van de bibliotheek van de Landbouwniversiteit heeft zij toch veel met bomen te maken, zelfs met het behoud van enkele bijzondere exemplaren. Over bomen in de historische tuinarchitectuur gaat haar bijdrage

In de bibliotheek van de Landbouwniversiteit bevinden zich veel boeken over bomen. In de afdeling Speciale Collecties die onder mijn toezicht staat, is bovendien het Documentatiecentrum Tuinarchitectuur Nederland (DTN) gevestigd. Hierin zijn vele gegevens over Nederlandse tuinen, parken en buitenplaatsen opgeslagen, waaronder bijvoorbeeld ca. 5000 ontwerpen en situatietekeningen van tuinen en parken van verschillende Nederlandse tuin- en landschapsarchitecten, zoals de bekende tuinarchitect en dendroloog Leonard A. Springer. Tuinarchitecten van historische tuinen, parken en buitenplaatsen richten zich nogal eens tot onze afdeling met de volgende vragen:

a) is het u bekend welke bomen ten tijde van de aanleg in park X zijn aangeplant, en heeft u beplantingsplannen uit die tijd?

b) welke bomen werden in het algemeen aangeplant in Nederland in een bepaalde periode?

Op het ogenblik staat het laanbomen-onderzoek voor bomen op 17^e en 18^e eeuwse buitenplaatsen en landgoederen weer zeer in de belangstelling.

Ook is men geïnteresseerd in welke solitaires werden aangeplant in 18e en 19e eeuwse landschapsparken. Als antwoord op deze vragen hebben wij helaas geen lijstjes klaar liggen. Toch denk ik dat we in de toekomst via de computer sneller passende antwoorden kunnen geven. Nu is het nog zo dat deze vragenstellers zelf het antwoord moeten zoeken in historische handboeken en andere literatuur.

Welke problemen betreffende bomen deden zich bijvoorbeeld voor bij de aanleg van de museumtuin van Paleis Het Loo? Welke bomen werden hier in 1684 aangeplant en welke soorten zijn door ons geadviseerd?

De 'boom' (lage struik), die het meest voorkomt in deze tuin, is de randpalm *Buxus sempervirens cv. suffruticosa*, die vanaf het begin van de 17e eeuw in cultuur is in Nederland. De randpalm op Het Loo heeft vorig jaar zelfs de landelijke pers gehaald. In 1983 heeft men geadviseerd stekken van één kloon per deeltuin van de cultivar *suffruticosa* aan te planten, zodat geen kleurverschillen en vormverschillen per deeltuin waarneembaar zouden zijn. Voor de Benedentuin moest men de bestellingen doen in een Franse kwekerij. Dit type bleek slecht bestand tegen het Nederlandse klimaat

en/of tegen wateroverlast. In 1991 besloot men alle Buxus in de Benedentuin te vervangen. Dat was een enorme operatie met heel veel bomen. In de rabatten (borders) rondom de Buxus-figuraties zijn Buxus-, Taxus- en Juniperusbomen aangeplant. Deze bomen fungeren als architectonische elementen in de tuinarchitectuur. De *Buxus sempervirens cv. sempervirens*-bomen zijn in bolvorm geknipt (in de Boven tuin); de Taxus baccatabomen zijn in piramidevorm geknipt en de Juniperusbomen zijn in de kegelvorm gesnoeid. Bij de keuze van de Juniperussoort, heeft men besloten de Juniperus virginiana aan te planten. Deze in de 17^e eeuw zeldzame doch winterharde soort, kennen we uit de collectie van Simon van Beaumont (1690). Een catalogus van zijn planten bevindt zich in onze collectie.

Als besluit nog iets over de geschiedenis van een in uw ogen echte boom in de tuin van Het Loo. De barokke tuinen van Het Loo werden in 1808 door de tuinarchitect J.P. Posth (naar ontwerp van de Franse architect A. Dufour), omgevormd tot landschapspark. Direct achter het paleis werd een

grote weide (pelouse) aangelegd met solitaire bomen. Rondom deze weide was een wandeling ontworpen, gekarakteriseerd door afwisselende gezichten op de weide en op het huis. Eén van de solitaire bomen, waar men tijdens de wandeling uitzicht op had, was de Liriodendron tulipiferum (Tulpeboom). Deze boom zal geplant zijn tussen omstreeks 1810 en 1835.

Het aardige van de tulpeboom is dat hij in de tijd van Stadhouder Willem III al voorkwam, in tegenstelling tot de bruine beuk.

Bij het aanleggen

cessie gedaan de ornamentale bomen uit de periode van het landschapspark in de boventuin te laten staan. Hierdoor is ook deze tulpeboom behouden gebleven.

Het aardige van de tulpeboom is dat hij ook in de tijd van Stadhouder Willem III al voorkwam in Nederland, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de bruine beuk (tweede helft 19^e eeuw). In de catalogus van de Leidse Hortus uit 1687 staat de tulpeboom voor het eerst beschreven en afgebeeld. Maar werd toen nog niet gebruikt als ornamentale boom. De bomen die toen het gezicht van de tuinen van Het Loo bepaalden, waren laanbomen (iepen op de dwarslaan) en de ornamentale bomen Taxus, Buxus en Juniperus.

Ik hoop dat u door het bovenstaande voorbeeld een indruk heeft gekregen, van de wijze waarop

Carla Oldenburger-Ebbers

DENDRO-LOGISCH BOOM- VERZORGING

- DENDROSAN
 - SIOSAN
 - SAPSTOP
 - PLANTINGSSPRAY
 - HØKAN
 - ALGIHUM
 - DENDROVORM
 - DENDROMIX
 - BELU
 - ENKADRAIN
 - BELU ROOSTER
- wondafdekmiddel
 - wondbehandelingsmiddel
 - wondbehandelingsmiddel
 - anti-verdamping
 - vlb. meststof
 - kompostermiddel
 - org. meststof
 - diepte bemesting
 - beluchtingssysteem
 - lucht drain
 - boomroosters

COPIJN UTRECHT
ITS B.V.

Handelsonderneming

Gageldijk 4F Postbus 9177, 3506 GD UTRECHT

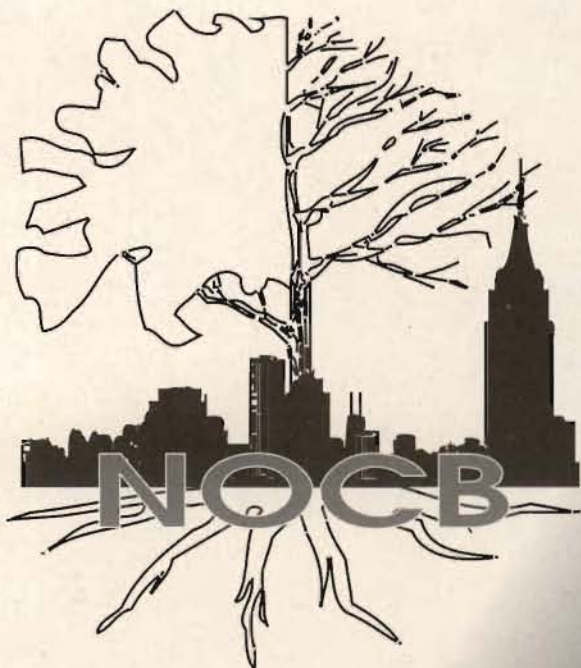
 Tel. 030-610808 Fax: 030-612140

GROEN | BEHEER

Het beheersbare beheersysteem voor de groensektor.
Mogelijkheden van budgetteringsover-
zichten, alternatieven, urenregistratie/
nakalkulatie, besteksverwerking etc.
Koppelbaar met digitale systemen en
GROEN-kalkulatie II.
Modulair opgebouwd en multi-user versie
beschikbaar.

Postbus 112
2770 AC Boskoop
Tel. 01727-18499

- **Advies**
- **Onderzoek**
- **Taxatie en wetgeving**
- **Presentaties en voorlichting**

Boomtechnisch Adviesburo

Beëdigd taxateur voor bomen en houtige gewassen

N.O.C.B.

Postbus 168 - 6930 AD Westervoort

Telefoon 08303 - 17550
of 06 - 52948015

HET N.O.C.B. VOOR ONAFHANKELIJK ONDERZOEK, ADVIES EN TAXATIE

Monniken beschermen Thaise bomen

Herman Berteler

Thailand is voor vele Nederlanders een vakantieland. Het land van de glimlach, bekend om zijn rijkdom aan fraaie tempels. Tempels welke behoren aan boeddhistische monniken; ca. 90% van de bevolking is boeddhistisch. Reizend door Thailand ontmoet je deze mannen regelmatig, in hun oranje kleed en met hun kaalgeschoren hoofden. De monniken zijn op velerlei gebied actief, waaronder het bieden van hulp aan armen, ouderen en gehandicapten, maar ook met programma's ter bescherming van flora en fauna. Veel tempeltuinen zijn ware botanische tuinen.

In het midden van de Wiang (oude, ommuurde stad) van Chiang Mai, ca. 700 kilometer ten noorden van Bangkok, ligt de Wat Chedi Luang. Van de oude 80 à 90 meter hoge chedi, die tussen 1411 en 1454 werd voltooid, rest na een aardbeving in 1545 nog slechts een berg bakstenen. In 1990 is men echter begonnen met de restauratie ervan. Bijzonder fraai is de ernaast liggende tempel met dichtbij de ingang een bijzondere boom. Kaarsrecht torent hier een imposante Yangboom (Dipterocarpus) de lucht in. Samen met de stad viert deze boom eind 1992, volgens zeggen zijn 700ste verjaardag. Jaarlijks vindt er onder de boom, in de maand mei, een levendig festival plaats. De legende wil, dat zolang deze boom in leven blijft, het de stad Chiang Mai goed zal gaan.

Andere bomen die speciale bescherming door monniken genieten, zijn de meer dan 100 jaar oude Yangbomen naar Lamphun. Deze reusachtige bomen, met soms stamdoorsneden van meer dan 110 centimeter, vormen een ca. 20 kilometer lange allee van Chiang Mai naar het provinciehoofdstadje Lamphun. Toen de overheid dit voorjaar van plan was de bomen te kappen in verband met de zich eronder ontwikkelende middenstand, besloten burgers en monniken hiertegen iets te ondernemen. Men heeft daarop de bomen tot monnik verheven waardoor ze nu een bijzondere status hebben. Of deze status lang zal worden gerespecteerd is de vraag.

De twee gigantische Ficusbomen bijvoorbeeld, bij de achteruitgang van de tempel Wat Phrathat Hari-penchai hebben het ook niet gered en zijn vorig jaar geveld.

Veel bomen sterven door ondeskundige omgang, kaalkap, roofofbouw of erosie; een monnik van de Sriboontempel probeert dit verlies te compenseren. Reeds in 1986 begon deze monnik met het verzamelen van boomzaden na regenbuien en zaaide deze vervolgens uit. De kiemplanten worden opgepot in foliezakjes en op bedden uitgezet. Samen met andere monniken en de bevolking heeft hij zo reeds 20.000 jonge bomen overgedragen aan de Koninklijke School voor Boomkwekerij, Doi Tung. Hierbij gaat het om Yangbomen, Suthep Teakbomen, Payombomen en de groter wordende Mai Dangboom.

Via een radioprogramma probeert de monnik wekelijks meer mensen te inspireren tot de natuur en aan te zetten tot vergelijkbare acties. Op scholen wordt reeds aandacht besteed aan natuur en milieu. In de Noordelijke School voor Blinden in Chi-

Foto boven:
Blinde kinderen potten
zaailingen op.

Een 700 jaar oude
levende legende.

foto's van de schrijver

ang Mai, oefenen blinde kinderen wekelijks in praktische agrarische handelingen. En hiertoe behoort o.a. het opkweken van gewassen als mango, avocado, papaya, cocospalm en dergelijke.

Bureau Aangepast Groen - Herman Berteler houdt zich bezig met ontwerp, advies en informatie op het terrein van groen en groenactiviteiten voor en/of door gehandicapten en ouderen.

Meer dan twaalf jaar werkervaring met gehandicapten en groen ligt hieraan ten grondslag. Naast reguliere studies tuinbouw, openlucht recreatie en landschapsverzorging, pedagogiek en didactiek, vormen specifieke projectstudies tuintherapie in binnen- en buitenland de vakspecialistische basis.

Guinness-boek bomen

Een reis naar de oudste en de hoogste bomen van de wereld

Henry Kuppen

Graag wil ik u deel laten hebben in mijn ervaringen die ik heb opgedaan tijdens mijn vakantie in Amerika. Ik ben van beroep boomverzorger, hetgeen natuurlijk wel veel van mijn bomentic verklaart. Want zeg nou eens eerlijk: wie gaat naar bomen op zoek als hij in diezelfde tijd aan het strand kan liggen al lurkend aan de Malibu en z'n huid gekleurd wordt door die heerlijke koperen ploert.

Niemand? Nou ik wel en mijn vrouw ook! Dus afgelopen zomer vertrokken wij naar Amerika. We hadden voor het westen van Amerika gekozen, omdat dit toch de meest groene kant van de U.S.A. is. Vol spanning begonnen we onze tocht. Van te voren hadden we al veel gelezen over alle unieke parken die op het programma stonden.

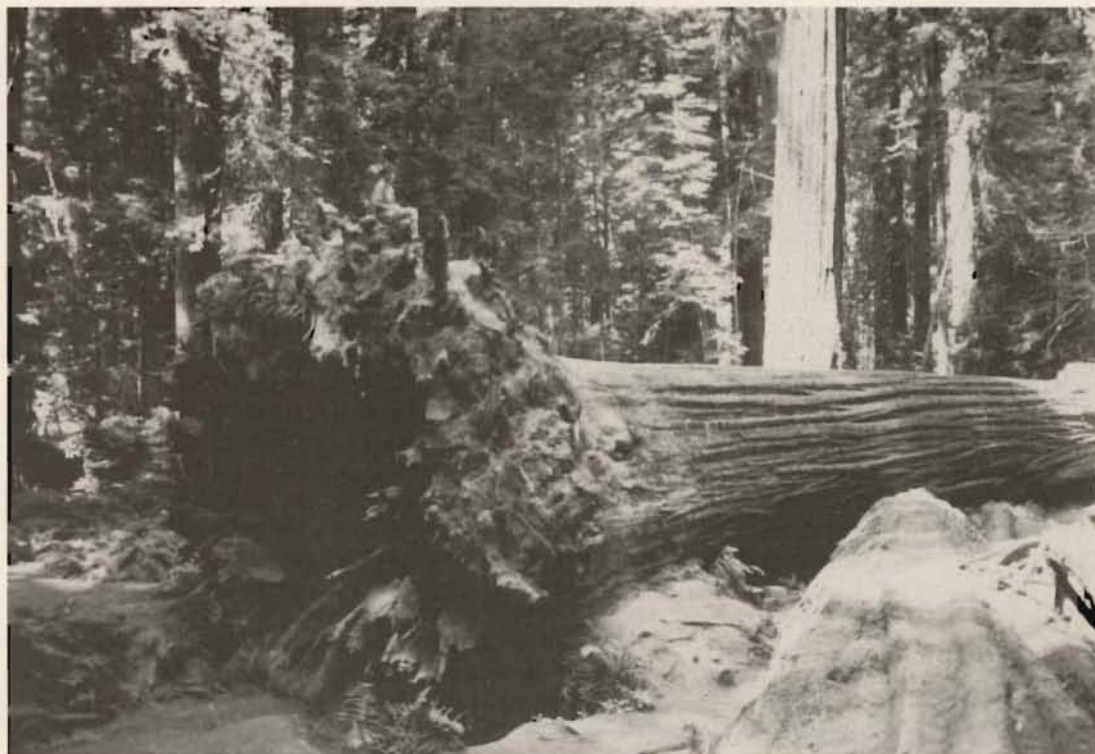
Het eerste park zou het Redwood National Park zijn. Dat ligt even boven San Francisco en loopt in

boom omvallen, dan lopen op de stam de slapende ogen uit. Deze nieuwe boompjes halen hun voedsel uit de stam die in zeer korte tijd verrot. Het klimaat dat zeer mild is en een hoge luchtvochtigheid heeft, zorgt ervoor dat de bomen optimaal kunnen groeien. In zo'n 600 jaar bereiken ze hun maximale hoogte, maar de diktegroei gaat dan pas echt beginnen, tot wel 8 meter in doorsnede. Echter na zo'n 2000 jaar worden ze wat kwetsbaarder door uitbrekende takken en vooral door rondhossende toeristen.

Na enige tijd door deze Avenue of the Giants te hebben gereden, merken we dat er nog flink wat redwoods worden gekapt. De Pacific Lumber Company, die de grootste houtzagerij ter wereld zegt te zijn (och, alles is hier groter), laat maar wat graag zien dat een boom in een productiebos na onge-

De op één na langste redwood (118 m) viel in het voorjaar van 1992 om. In zijn val bracht hij op 100 meter afstand een andere boom flinke schade toe.

Foto's van de schrijver

een smalle strook door Californië en Oregon langs de kust.

Al rijdend langs de kust blijkt het koud en zeer mistig te zijn. De eerste ontmoeting met de redwoods oftewel de *Sequoia sempervirens* is bij de Avenue of the Giants. Een weg voert ons door een bos met de langste bomen ter wereld. Vanaf nu zal ik dan ook nooit meer durven zeggen dat ik zo'n enorme eik van 45 meter in Duitsland heb gesnoeid, want deze jongens zitten met zijn allen zo'n beetje op 100 meter en het zijn hier nog niet eens de langste. Wat ben je toch een klein bomenkneutertje als je tussen deze reuzen wandelt. Ze blijken uitermate regeneratief te zijn, ze vermeerderen zich door zaad, maar ook door wortelopslag. Mocht een

veer 80 jaar net zo dik is als een boom in het natuurlijke bos die daar 600 jaar over doet. Dus waarom zou je die oude krennen niet allemaal kappen! Gelukkig zijn de nationale parken uitermate goed beschermd, dus voorlopig blijft het oorspronkelijke redwoodnatuurbos behouden inclusief de langste boom ter wereld. Deze is 120 meter en 64 centimeter hoog. Dat is 20 meter hoger dan de Domtoren van Utrecht!

General Sherman, het grootste levende organisme

We verlaten dit bijna tropisch aandoend natuurgebied en verwachten eigenlijk niet dat we nog grotere unicums te zien krijgen. Niets blijkt minder waar

als we het Sequoia National Park binnen rijden. Een bos met gigantische grote rode stammen van de *Sequoiadendron giganteum*. Ze blijken nog dikker te zijn dan de redwoods. Onder deze bomen bevindt zich het grootst levende organisme ter wereld. Deze boom, "General Sherman" genaamd, is 11 meter dik, 87 meter hoog en heeft een staminhoud van 1486 m³ hout! Hij is te vergelijken met een flatgebouw van hout. Vol ontzag loop je door zo'n bos met het hoofd konstant omhoog. Mijn vrouw vermaant me regelmatig dat het nu wel genoeg is geweest met dia's maken maar elke boom is anders en je wilt ze zo graag voor thuis vastleggen. De sequoiadendrons hebben een dikke sponsachtige bast tot wel zo'n 60 centimeter dik. Dit beschermt ze optimaal tegen bosbranden, die hier om de 7 tot 20 jaar voorkomen. Echter sinds dit gebied nationaal park is, inmiddels zo'n 100 jaar, zijn de bosbranden konstant bestreden. Dit belemmerde de natuurlijke vermeerdering van de sequoiadendrons, omdat de zaden in de bodem niet konden ontkiemen door de schaduw van bomen die de laatste 100 jaar ongehinderd hebben kunnen groeien zoals douglassen en zilversparren. Nu worden, hoewel gecontroleerd, bosbranden gesticht die voor de natuurlijke cyclus van de sequoiadendrons noodzakelijk zijn.

Vriend boom

*Je bast, je blad, je takken wijd
zijn tot ons welzijn toebereid;
je levert zuurstof, immerdoor,
de vogels in je kruin zijn koor,
dat kwinkleert tot 's avonds laat,
eer het vrolijk volkje slapen gaat.*

*En koolzuurgas, voor ons bar slecht,
wordt dagelijks uit de lucht gedregd;
de zuurstof steeds nieuw aangemaakt,
reinigt de lucht van afvalkwad.
De wortels houden teellaag vast
als 't water al te lastig wast.*

*De bladerval, in grond gerot,
biedt mineraal als overschot.
Des zomers schept je bladerdak
verkoeling weert het stof steeds af;
en ook geluid wordt uitgezeefd
zodat meer stilte ons omgeeft.*

*Velerlei dieren schuilen graag,
en ook voor ons is dat geen vraag;
hout, cellulose voor papier,
oliën, vruchten vindt men hier.*

*Jij, vriend, de beste die ik ken,
steeds hulpbereid, en wie 'k beken:
ik groet je hartelijk in dit uur;
voor jou ga 'k voortaan door 't vuur.*

8 november 1992
Willem van der Goes

Stok en stok oud

De laatste bijzondere bomen die op ons programma staan zijn in de White Mountains vlakbij Bishop te vinden. We zoeken hier de oudste levende bomen. De route hier naar toe stijgt tot grote hoogte, want de bristlecone pines groeien pas vanaf 3000 meter. Eenmaal in dit bos aangekomen, merk je hoe klein deze bomen eigenlijk zijn. Maximaal 10 meter in hoogte en de dikkere bomen zijn om en nabij één meter in diameter. We starten onze wandeling naar de Methusalah boom. Jonge bomen staan er nauwelijks, alleen maar zeer oude den-
nen: Pinus longaeva.

Een bos, hectaren groot, met alleen maar duizendjarigen! Wat lopen wij dan toch te prutsen met onze 600-jarige linde. De stammen zijn grillig en wit, vaak grotendeels afgestorven omdat de boom zo min mogelijk energie wil gebruiken om zichzelf in leven te houden. De naalden, vaak in bosjes van vijf, staan met de huidmondjes naar elkaar gericht met een minimale tussenruimte, zodat verdamping beperkt wordt.

De oudste boom die we vinden, de Methusalah is 4720 jaar oud. Dit betekent dat in de tijd dat de Egyptenaren over pyramides begonnen te denken deze boom al 1700 jaar oud was.

De leeftijd is door dendrologen exact vastgesteld middels een aanwasboor. De jaarringen zijn onder

Pinus longaeva, de oudste boom ter wereld.

een microscoop geteld en soms zaten er wel 100 jaarringen in 1 centimeter. Door het jaarringenpatroon (dendrochronologie, red.) kon men tevens gevonden stukken hout plaatsen in de historie. Er is hout gevonden van ca. 8600 jaar oud. Dit alles heeft een gigantische indruk op ons gemaakt. Amerika is het land waar blijkbaar alles kan.

Milieujuristen aangesteld

Juridische bijstand als het gaat om milieuproblemen was in het verleden moeilijk verkrijgbaar. Want wat moet je doen als je een bouwproject wil stoppen om bomen te sparen, of als de gemeente een bestemmingsplan zodanig wil veranderen dat dit op termijn ten koste zal gaan van bomen. Uiteraard kan men zich wenden tot een advocatenkantoor, maar de (financiële) drempel is daarvoor vaak toch te hoog. Zelfstudie, of een vriend of kennis met enige juridische kennis moet uitkomst brengen. Het themanummer van Bomennieuws "In aktie voor bomen" behandelde de complexe materie zeer uitvoerig, maar een aktievoerder heeft vooral behoefte aan direkte informatie voor de wijze van aanpak van zijn of haar te voeren aktie. Kosteloze hulp was tot voor kort alleen verkrijgbaar bij de Milieurechtswinkel Amsterdam van de Universiteit van Amsterdam, opgericht in 1990, en bij het Bureau voor Rechtshulp in Dordrecht. Eind vorig jaar is daar verandering in gekomen. Als proef zijn vier milieujuristen aangesteld in de provincies Groningen, Friesland, Gelderland en Limburg. Ze hebben zich speciaal toegelegd op milieurecht en ruimtelijke ordening. Aan het eind van dit jaar zal een evaluatie plaatsvinden en bij een positief resultaat zal de rechtshulp met structurele subsidie worden voortgezet.

'Boom-jurist' bij de Bomenstichting

Het secretariaat van de Bomenstichting krijgt welkelijks vele vragen op juridisch terrein. De meeste daarvan gaan over bomen en erscheiding en die kunnen door de medewerkers worden beantwoord. Er zijn ook ingewikkelder zaken, die variëren van bijstand in een gerechtelijke procedure (de Bomenstichting krijgt daar zelf ook steeds meer mee te maken), tot het verkrijgen van de juiste jurisprudentie of het beoordelen van een nieuwe kapverordening. Ook kan het zijn dat een gemeente een speciale overeenkomst met een boomeige-

'Boom-jurist' Bomenstichting

Donkerstraat 17, 3511 KB Utrecht,
tel. 030-340778

Bureau's voor rechtshulp met milieujuristen

- Groningen, Groningen, tel. 050-182434 - mr. Willem Hiemstra
- Friesland, Leeuwarden, tel. 058-136981 - mr. Oege Bergsma
- Gelderland, Apeldoorn, tel. 055-220500 - mr. Jack Ceelen & mr. Petra Staal
- Zuid-Holland, Dordrecht, tel. 078-148333 - mr. Wendela de Vos
- Limburg, Roermond/Maastricht, tel. 04750-16911 - mr. Hein Kerkhoffs

Milieurechtswinkel Amsterdam,
tel. 020-6233049

naar wil treffen voor het langdurig in stand houden van een boomopstand en daar niet direkt een passend antwoord op heeft.

Vanaf 1 maart kunt u voor al dit soort vragen terecht bij mr. Bas Visser. Hij zal als vrijwilliger gedurende een half jaar bij wijze van proef *eens in de veertien dagen op woensdag* op het secretariaat aanwezig zijn.

De Bomenstichting brengt voor de eenvoudige adviezen f 15,- in rekening. Wanneer er begeleiding of een uitgebreid onderzoek nodig is, dan zal een uurtarief worden berekend. Bas Visser zal op verzoek aangeven wat een advies gaat kosten.

We stellen het op prijs als u uw vraag op schrift zet en aan het secretariaat toestuur. Hierdoor kan de afhandeling sneller gebeuren. Mocht u toch dringende vragen hebben dan kunt u op woensdag met de 'boom-jurist' contact opnemen.

Bomen gedijen op platwater

Bar-le-Duc sponsort Bomenstichting

Vrijdag 15 januari j.l. vond de officiële bekrachtiging plaats van de samenwerking tussen de Bomenstichting en Bar-le-Duc. Vanaf het einde van deze maand bevat een tweeliterpak Bar-le-Duc niet alleen plat water (mineraalwater zonder koolzuur) maar ook een kort verhaaltje over de Bomenstichting. Dit verhaaltje is te vinden op de zijkant van het pak onder de zogenaamde tips. De overeenkomst is geldig voor heel 1993. Gedurende dit jaar zal de Bomenstichting op ongeveer 12.000.000 pakken Bar-le-Duc aanwezig zijn.

Bar-le-Duc is een nederlands mineraalwater met een uitstekende reputatie. Het kwam als schoonste water naar voren in een onderzoek van de con-

sumentengids en is dan ook niet voor niets de marktleider in het platwatersegment. Uit marktonderzoek bleek nog dat de Bar-le-Duc drinker zich onderscheidde van andere mineraalwaterconsumenten. Hij of zij is te typeren als zeer natuur- en milieukritisch.

Om het nederlandse en zuivere imago te onderstrepen zocht Bar-le-Duc naar een natuur- en milieu-organisatie waarvan het karakter goed bij deze doelstellingen zou aansluiten.

De Bomenstichting is dan ook een zeer geschikte kandidaat voor Bar-le-Duc. Dit samenwerkingsverband betekent een nieuwe kans voor het vergroten van de naamsbekendheid van de Bomenstichting. Hopelijk resulteert dit direkt op langere termijn in een stijging van het aantal donateurs. In de tekst zijn adres en telefoonnummer vermeld waardoor er mogelijkheden voor respons zijn. In de komende maanden moet blijken of er ook daadwerkelijk respons wordt gegenereerd.

Artikelen in Bomennieuws in 1992

Aktiviteiten Bomenstichting

Presentatie op de Floriade	4, 36, 65, 129
Bomenfonds7, 32, 55
Nederland is een bomentaxateur rijker	14
Donateursdag 23 mei	37
Herstelbijdragen monumentale bomen	55, 124
De bomen nog op het goede spoor?	64
Donateurs-excursie Landgoed Twickel, 19 sept.	69
Laanbeheer - Standpunt Bomenstichting	97
Parkbeheer - Standpunt Bomenstichting	109
Nieuws van het bomenfront	121

Stamgasten

Ton van Wijlen	11
Jitze Kopinga	33
Tom Klinkspoor	57
Ruud Repko	99
Aart de Veer	125

In gesprek met...

J.R.P. van Hoey Smith	41
Janet van Schaik	58
Rob Buys	127

Boomverzorging, boomziekten en -aantastingen

De vitaliteit van onze bossen in 1991	4
Help ons de iep te behouden!	29
Bestrijding van iepenziekte	43
Het Nederlandse bos, stervend of niet?	116
Ramp dreigt voor de beuken in het "Gelderse land"	117

Bomen gekapt of gesnoeid

Plataan in Leeuwarden gekapt	31
150-jarige linden gekapt in Nijverdal	54
Klimwedstrijden	72, 133
Snoeien of slopen (Bloemendaal)	131

Waardevolle bomen

De eik van Wouw in het nauw	5
Monumentale tamme kastanje in Zutphen gespaard	31
Kastanjes op Brink Deventer bedreigd	53
Bijzondere bomen in Apeldoorn geïnventariseerd	60
Een treurbeuk uit een ver Haags verleden	122

Bomen in de schilderkunst

Humphrey Bennett portretteert bomen	8
Niet-alledaagse boomtekeningen uit de 17e eeuw	39
De tamme kastanje in cultuur en kunst	130

Herdenkingsbomen

Herdenkingsbomen	13, 35, 63, 128
----------------------------	-----------------

Boombescherming

De eik van Wouw in het nauw	5
Extra aandacht voor bomen in Eindhoven/Valkenswaard	7
Bomen in het Nieuw Burgerlijk Wetboek	66
Klimop in bomen	20, 71
Misverstanden	80
Een dag met een ketting aan een eik	118
Nieuwe model kapverordening	123

Lanen en parken

Lanen en singels op "Welna" verbinden heden/verleden	82
Gem. De Bilt maakt plannen voor de toekomst	83
Beheer van lanen en parken op buitenplaatsen	84
Lanen en hun historie	87
Het beheer en onderhoud van laanbeplantingen	89
De verjonging van de Twickelerlaan in Delden	93
Eikenlaan in Breukelen blijft gedeeltelijk overeind	93
Compromis over beuken Brediusweg is ongepast (Bussum)	94
Moeilijke keuze in Gelderland (Ringallee Rozendaal)	95
Nederlandse parken en hun geschiedenis	101
Op zoek naar duurzame perspectieven voor stadsparkbossen	104
Ambtmanstuin moet oude glorie terugkrijgen (Tiel)	105
Geen ingrijpende verjonging voor het Oranjepark (Apeldoorn)	105
Alkmaarderhout, beheer tussen beleven en beschermen	106
Singel-beheersplan Utrecht	107
Het W.H. Vliegenbos: Een renovatie Amsterdamse stijl	135

Boeken en tijdschriften

Voor u gelezen	20, 45, 72, 135
Kap ermee (beperking gebruik tropisch hardhout)	21
Bonsai	21
Tuinen in Nederland	21
Een nieuwe kijk op oude bomen	44
Natuurontwikkeling voor beginners	45
Historische buitenplaatsen in particulier bezit	73
Bomenkrant	73
Loofbomen in en buiten het bos	134
Mijn boom	134
Natuurtechnisch bosbeheer	134
Bosgemeenschappen	134

Bomen &... folders

Bomen & Hout	bij nr. 1
Bomen & Vleermuizen	bij nr. 3/4
Bomen & Verplanten	bij nr. 5

Diversen

Het wilde wilgenwoud van Flevoland	15
Bladluizen zijn niet zomaar te vangen	20
Koningin Beatrix beschermvrouwe Bomenstichting	28
Handen af van Bomendijk	30
Stichting LONL subsidieert Landschapsplannen	40
Plant een boom voor zoon of dochter	43
Bomenroutes in Nederland	43
Roelie de Weerd versterkt redactie	52
Giften, periodieke schenkingen, legaten en erfstellingen	71
De techniek van het vervangen	91
Meedoen met groen	119
Bomenpuzzel	133

Het W.H. Vliegenbos

(zie *Stamgasten in Bomennieuws nr.5 - 1992 en de reactie van E.Ros in Bomennieuws nr.6 - 1992*)

De reactie van de heer Ros beperkt zich voornamelijk tot het punt in spraak, hoewel ik in mijn artikel inga op een veel breder scala aan activiteiten van de voormalige Dienst Groenvoorzieningen in Amsterdam. Zijn konklusie dat het artikel niet representatief is voor de Amsterdamse wijze van werken vind ik dan ook voorbarig. Mij beperkend tot de reactie van de heer Ros, wil ik toch nog graag het volgende kwijt. De zinsneede: "Zelden werden de plannen met het groen gezapig aangehoord" geeft perfect aan waar het verkeerd gaat. Eerst wordt binnenskamers via veronderstellingen, aannames en het willen hebben van "lievere koekjes" tot planvorming overgegaan, daarna mag de burger zijn inbreng leveren. Het is als burger in het algemeen onmogelijk, wegens kennisachterstand en ontbreken van voldoende organisatie, om andere dan detailwijzigingen in de planvorming tot stand te brengen. Altijd ontbreekt gegevensverschaffing zoals een voldoende gedetailleerde inventarisatie van de bestaande toestand, evenals een heldere evaluatie hiervan. Hoe de betrokken organisatie tot zijn konklusies komt, blijft dan ook in nevelen gehuld; eveneens ontbreekt hierdoor de ruimte om door een eigen interpretatie van de gegevens de voorgebakken conclusies op hun juiste waarde te schatten. Waar het gebruik van groen ophoudt en het verbruik begint, is doorgaans geen punt van overweging. De leefomgeving als consumptieartikel in plaats van kapitaalgoed. (No nonsense, u weet wel). Een prachtig voorbeeld hiervan is het sociale veiligheidsbeleid. Hiervoor is in vrijwel alle grote groenobjecten de miljoenen kostende, hoogwaardige, vrijwel ondoordringbare struiklaag, bestaande uit meidoorn, sleedoorn, wilde rozen, berberis etc. vervangen door een "gratis" relatief laagwaardige, vaak metershoge, ruigtevegetatie, waar iedere potloodventer met een lange regenjas moeiteloos doorheen komt.

Tenslotte wil ik er nog op wijzen dat ik de door mij in het artikel geschetste problemen ook ben tegengekomen in het Vondelpark, het Oosterpark en het Westerpark, bovendien zal iedere Amsterdammer zich nog de commotie rond het Sarphatipark herinneren. Het artikel niet representatief? Je kunt met recht spreken van Amsterdamse stijl. Hoewel, in hoeverre is hier eigenlijk sprake van een landelijk probleem?

Ruud Repko

Stichting Leven met Bomen

De stichting Leven met Bomen werd in de zomer van 1986 opgericht door enkele bestuursleden van de Bomenstichting met het doel een fonds te vormen waaruit instanties die op het terrein van de boombescherming werkzaam zijn kunnen worden gefinancierd. De volledige doelstelling volgens de oprichtingsstatuten luidt als volgt.

"De stichting heeft tot doel het vormen van een fonds uit onder meer giften, subsidies, schenkingen, legaten, erfstellingen en andere inkomsten teneinde instellingen die in Nederland werkzaam zijn op het gebied van bescherming en onderhoud van de boom in al zijn vormen, financieel te ondersteunen, in het bijzonder de "Bomenstichting".

Tot op heden leidde de Stichting Leven met Bomen een sluimerend bestaan, maar daar zal in de toekomst verandering in komen. Geprobeerd zal worden om de doelstelling kracht bij te zetten en projecten te gaan financieren. De stichting is evenals de Bomenstichting gevestigd te Utrecht en ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer S 181599. Het gironummer is 5408335.

Nota bene

In Rotterdam werd een kapvergunning aangevraagd voor 60 bomen, omdat men op die plek een nieuw park wilde aanleggen.

Een architect meldde bij een boomgeschild:

"Ik vind een nieuw gebouw mooier dan een oude boom."

Voor u gelezen

De kleine aarde - nr. 82 - herfst 1992
Het blad publiceert een gesprek met Ronald Vrijenhoef, die zich reeds jaren inzet voor het gebruik van het hout van de Robinia als zeer goede vervanger van het steeds schaarser wordende tropische hardhout. Op 20 september ontving hij voor dit werk de zogenaamde Groene Pluim, een onderscheiding van bovengenoemd tijdschrift. Hij is werkzaam als boomverzorger in Wageningen.

Verder wordt melding gemaakt van het Aktieboek Natuur en Milieu van de gelijknamige stichting, waarin aandacht wordt gevraagd voor allerlei misstanden en procedurefouten in verband met het verlenen van kapvergunningen onder de titel "Tips tegen kapdrift".

In Dordrecht dreigt een waardevolle moerascypres te verdwijnen in verband met bouwplannen, waarin met deze boom geen rekening werd gehouden. Een situatie, die helaas nogal eens voorkomt. Wij vernamen, dat deze boom inmiddels is gekapt.

Mededelingen Opbouwwerk

107/108, november 1992

In de Arnhemse wijk Klarendal wordt actie gevoerd om te komen tot een vorm van groenbeheer in handen van de bevolking. Eén van de punten hiervan is de mogelijkheid, dat bewoners een boom adopteren. Dit houdt in: water geven, onderhoud van de boomspiegel en eventuele beschadigingen aan de gemeente doorgeven. Reeds 100 van de ongeveer 250 bomen zijn geadopteerd. Ons inziens een voorbeeld dat veel navolging verdient!

H & G - nr. 7 van 1992

Melding wordt gemaakt van een zogenaamde PN-beugel om bomen aan palen vast te zetten. Slechts een zeer klein gedeelte van de beugel komt in aanraking met de schors, waardoor stambeschadiging wordt voorkomen. Afknellen van de stam is door deze beugel uitgesloten.

Groen - nr. 11 van 1992

De honorering van tuin- en landschapsarchitecten en de rechtsverhouding t.a.v. de opdrachtgever is in ons land geregeld in de zogenaamde ARTA. De nieuwste versie hiervan wordt op 1 januari 1993 van kracht.

Joop Comijs

Nieuwe Bomenroutes in Amsterdam

In vervolg op de reeds eerder verschenen Amsterdamse bomenroutes 1, 2 en 3 zijn nu bomenroute no. 4, 5 en 6 verschenen.

Nummer 4 beschrijft een wandeling of fietstocht door Amsterdam-Noord. De tocht begint bij de pont aan het IJ en gaat naar het Laanwegkwartier waar iets verteld wordt over zelfbeheer in de woonomgeving door bewoners. Via het gerenoveerde Dr. Jac. P. Thijsseplein komt u in het zelfs bij veel Amsterdammers onbekende doch fraaie Florapark, waar wordt gewezen op enkele niet veel voorkomende bomen. De route gaat vervolgens over de Buiksloterdijk en Buiksloterweg weer terug naar de pont. De tocht duurt per fiets ca. 1 uur.

Op eenzelfde wijze worden in nummer 5 en 6 goede routebeschrijvingen gegeven door Amsterdam-Zuid en door Bos en Lommer.

De gidsen zien er uitstekend verzorgd uit, hebben een handig formaat en vragen niet alleen aandacht voor bomen, maar ook voor bijzondere pleinen en plantsoenen. Ze zijn gratis verkrijgbaar bij de stadsdeel-kantoren. Van harte aanbevolen!

J.C.

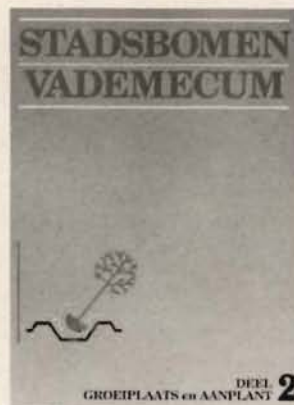

Stadsbomenvademecum

Deel 2, Groeiplaats en Aanplant
Tekst: J. Atsma en Y. in 't Velt
Uitgegeven door Praktijkschool Arnhem en Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
Omvang 527 pagina's, Prijs f 49,-
ISBN 90-74481-01-9

Deel 2 van het 'Stadsbomenvademecum' is uit. Dit tweede deel handelt over de groeiplaats en aanplant van stadsbomen. Het boek is bedoeld voor iedereen die te maken heeft met het onder- en bovengronds ruimtegebruik in de bebouwde omgeving: beleidsmakers, ontwerpers en uitvoerders uit zowel de groene, de stedenbouwkundige als de civieltechnische discipline.

De eerste hoofdstukken zijn inleidend van aard en handelen over boomaanplant in de bebouwde omgeving en het functioneren van bomen. In de hoofdstukken daarna wordt stil gestaan bij de verschillende factoren die van invloed zijn op het leven van stadsbomen zoals de bodem, vochtvoorziening, bodemlucht, voedingselementen en zout. In de laatste hoofdstukken krijgen teelt, kwaliteit en aanschaf van jonge bomen alle aandacht. Beschreven wordt waarop dient te worden gelet voor en tijdens de aanplant. Het tweede deel van het Stadsbomenvademecum is net zo'n gedegen stuk werk als het eerste deel en laat geen aandachtspunt onbesproken.

Werken in Bomen

Tekst: Leen Hoogstad
Uitgever: Praktijkschool Arnhem
Prijs: f 19,50

Alhoewel de Praktijkschool Arnhem dit jaar de laatste volledige Vervolgcurcus Boomverzorging afrondt, komt dit instituut toch met een nieuw boekje over het werken in bomen. Dit geeft al aan dat het nog niet afgelopen is met het boomverzorgingsonderwijs aan dit instituut. Agrarische Opleidingscentra (AOC's), verspreid over Nederland, nemen overigens wel het structurele deel van het "bomenonderwijs" over. In het voorwoord staat dat het boekje bedoeld is als naslagwerk en dat het niet als een soort schriftelijke cursus gelezen kan worden. Het geeft een duidelijke opsomming van handelingen die uitnodigen het zelf eens te proberen. Gelukkig zal degene die dit doet snel ontdekken dat hij of zij deskundige begeleiding nodig heeft. Het is wel goed deze opsomming te gebruiken als checklist, waarbij met

name de veiligheidsaspecten goed onder de aandacht komen. De veiligheid is belangrijk, vandaar dat deze al in het eerste hoofdstuk wordt behandeld. Vaak komt dit aspect pas achterin een boek aan de orde en ben je eigenlijk al suf van de informatie.

Hier vergaat het de lezer dus iets anders.

Al verder lezend kan veel informatie over klimmaterialen en klimmethoden vergaard worden. Een hoofdstukje over hoogwerkers ontbreekt niet, maar is misschien wat magertjes te noemen. Ook wordt een hoofdstuk aan ladders gewijd.

De andere hoofdstukken gaan over de diverse hulpmiddelen en gereedschappen, knopen, steken, splitsen en takelingen, vangtechnieken en reddingsacties.

Het mag duidelijk zijn dat het boekje vooral gericht is op het klimmend werken in bomen.

Wat mij betreft mag het boekje er zijn. Ik kan het een ieder, die "gepakt" wordt door de titel, aanbevelen.

Pieter Veldstra

25 t/m 28 februari

Tuinbeurs te Doetinchem

Voor het vierde achtereenvolgende jaar wordt deze tuinbeurs in de Houtkamphal in Doetinchem georganiseerd. De Bomenstichting is met een stand aanwezig.

Openingstijden:

donderdag: 18.00 - 22.00 uur; vrijdag 14.00 - 22.00 uur; zaterdag: 10.00 - 18.00 uur; zondag 10.00 - 18.00 uur.

6 maart

Landelijke Vlinderdag

Plaats: De Reehorst, Ede
Organisatie door de Vlinderstichting
Inl.: 08370-24224

18 t/m 21 maart

Tuinidee '93

Aan het begin van de lente presenteert ook de Bomenstichting zich op deze tuinbeurs, die in en om het Autotron in Rosmalen wordt gehouden.

Openingstijden:

donderdag en vrijdag van 11.00 - 18.00 uur
zaterdag en zondag van 10.00 - 18.00 uur

Toegangspreis f 12,50; kinderen van 4 tot 12 jaar en Pas-65 f 10,-

tot 13 maart

Met potlood en pastel

Ruud Dreijer legt flora en fauna vast op zeer eigenzinnige wijze.
Kasteel Groeneveld te Baarn

21 maart

Wandeltocht tegen bossterfte

"Bomen Over Leven" organiseert een demonstratieve wandeltocht tegen de bossterfte in Nederland. Aanleiding zijn de schokkende uitkomsten van vorig jaar gehouden vitaliteitsonderzoeken, uitgevoerd door het Ministerie van L|NV en de Vereniging Natuurmonumenten. Daaruit bleek ondermeer dat éénderde van de bossen in Nederland voortijdig dreigt te sterven.

Deelname staat open voor iedereen die van bomen en bossen houdt. Deelnemers wordt verzocht zelf spandoeken mee te nemen.

Start om 13.00 uur vanaf het Nelson Mandelaplein in Zoetermeer (gelegen naast NS-station Driemanspolder
Inlichtingen zijn te krijgen bij
Rob Wiewel, tel.: 079 - 413905
Marja Meijer, tel.: 079 - 316175

24 maart

Boomfeestdag

Het thema van de Boomfeestdag is: Recreatieve aspecten van bomen. De landelijke viering zal plaatsvinden in Breda.

Voor meer informatie: secretariaat Stichting Nationale Boomfeestdag
adres: Postbus 30, 6700 PG Wageningen. Telefoon: 08370-27561.

tot 28 maart

De tuinen van Marion Baars

Aquarellen van romantische tuinen.
Kasteel Groeneveld te Baarn
inl.: 02154-20446

In 1991 waren er weinig vruchten van de zomereik en ook niet veel appels en peren. Dit was verklaarbaar omdat tijdens de bloei van deze bomen een periode met strenge nachtvorst voorkwam. Er waren echter dat jaar wel veel eikels van de Amerikaanse eik. In 1992 was het precies anders om. Veel eikels van de zomereik en een zeer goede appel- en perenoogst. Maar geen vruchten van de Amerikaanse eik. Heeft u enig idee hoe dit kan?

Het klopt dat de Amerikaanse eik in 1991 wel en in 1992 geen vruchten had, want deze boomsoort heeft twee jaar nodig om zijn vruchten te laten rijpen. Gelijk met de vruchtbeginsels van bijvoorbeeld de zomereik zijn ook die van de Amerikaanse eik in 1991 bevroren. Dit was pas afgelopen herfst te merken. De eikels die in 1990 werden gevormd vielen volgroeid in 1991 massaal uit de bomen.

We hebben elzeboompjes in de straat staan, die jaarlijks worden geplaaagd door elzehaantjes. De overlast wordt jaarlijks groter. Op ons verzoek aan de plantsoendienst om tegen de kevers te spuiten, werd meegedeeld dat dit niet meer werd gedaan vanwege de nieuwe milieuwet. Ook werd ge-

zegd dat de overlast afneemt naarmate de bomen groter worden. Om geen overlast meer te hebben zouden we de bomen moeten laten knppen. Kunt u ons vertellen hoe oud de bomen moeten zijn, voordat de overlast vermindert? Heeft u nog andere suggesties?

Het elzehaantje is inderdaad een lastig kevertje. We raden in ieder geval het gebruik van chemische middel sterk af. Ze doen meer kwaad dan goed. Als de bomen ouder worden zullen ze ook meer (soorten) vogels aantrekken, die de kevers op hun menu hebben staan. Door in het najaar het afgevallen blad niet onder de bomen te laten liggen kan de hoeveelheid kevers het volgende jaar al aanmerkelijk minder zijn. Als u zelf last van de elzehaantjes heeft, kan ik u alleen maar adviseren om te proberen

anders tegen de beestjes aan te kijken: het zijn mooie diertjes. Vrijwel niemand heeft bezwaar tegen veel lieveheersbeestjes. De elzehaan is net zo mooi en zeker niet vies (ze leven in en van de els) en ze zijn maar vier maanden actief (juli t/m oktober). Misschien kunt u ze gewoon accepteren en ervan uitgaan, dat er de komende jaren steeds minder zullen zijn.

Van Dam Hoogwerkerverhuur.

Tel. 06 - 52925113 of 05758 - 1588.
De Halmen 10, 7383 BG Voorst.
K.v.K. Zutphen 37318.

Rijdende machines worden verhuurd met
bedieningsman.

Bedieningsman gediplomeerd/ervaren
boomverzorger.

Bomendienst

heidemij

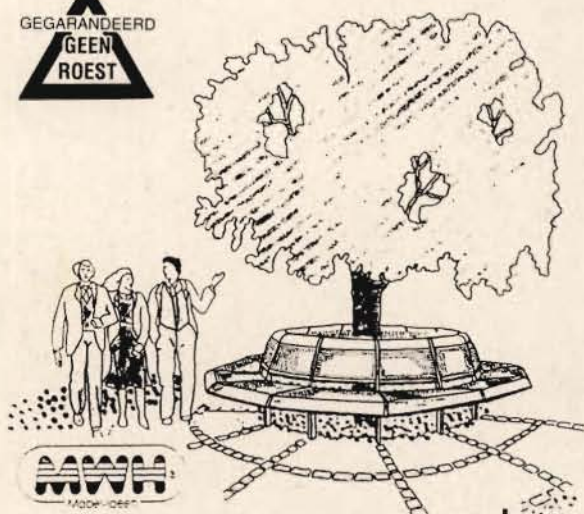
Postbus 177, 7300 AD Apeldoorn

Uitvoering

055-667722

Voor PARK- CITY- en PROJECT-
meubilering de degelijkste en
meest uitgebreide systemen.

VRAAG DE GROTE KLEURENCATALOGUS.

inter-design id

postbus 217 6800 AE arnhem nederland
telefoon 085 - 43 59 07 telefax 017 20 - 2 11 20

Rayonkantoren te
Emmen, Haaren, Maarsen,
Roermond, Bruinisse,
Stein, Rosendaal,
Oss, Veldhoven,
Ulrum.

Hoofdkantoor Haaren
Rijksweg 11
Postbus 24
5076 ZG Haaren
tel. 04117-2036
fax 04117-2649

BTL Uitvoering

[Groenvoorzieningen

**b.v. bureau voor tuin- en
landschapsverzorging**

AANLEG

Aanleg beplantingen, cultuurtechnische werken,
tuinen, sport- en recreatieterreinen, bossen.

BEHEER

Onderhoud en beheer van stedelijk groen, recreatieparken,
sportterreinen, tuinen en bossen, boomverzorging.

boomverplanting, verzorging, velling
onderzoek en advies
groeiplaatsverbetering

boomkokers
klim- en verankeringsmaterialen
inventarisatie en beheersplannen

ARBORI-ARNHEM, Leen Hoogstad: de Wiltstraat 57 6821 cc Arnhem tel. 085 - 42 42 23 fax. 085 - 43 69 90

Advies en Uitvoering

- Groeiplaatsverbetering
- Snoeiwerkzaamheden
- Verplantingen

oranjewoud Sectie Groen/Boombeheer

Telefoon 05920-44099

Oplossing Bomenpuzzel

In de slinger van de puzzel in het laatste nummer van vorig jaar moesten de volgende bomennamen achtereenvolgens worden ingevuld: iep, paardekastanje, es, slangeden, noot, tamme kastanje, eik, Koelreuteria, acacia, amberboom, moerbeï, Italiaanse populier, Robinia, abeel, linde, esp, plataan, /Notofagus, spar, Rhus.

Uit de goede inzendingen zijn drie namen geloot. Zij ontvingen het boekje "Dichter bij bomen".

** mw. M.W. Blaas, Tholen*

** H.H. Kuipers, Oldenzaal*

** F. van der Vlies, Apeldoorn*

Zo'n boom laat je toch niet vallen?

De Bomenstichting moet steeds harder vechten om bomen te kunnen behouden. Steeds vaker wordt er door mensen een beroep op ons gedaan. Een grotere achterban en meer financiële middelen zijn onontbeerlijk als we bomen willen redden. Steun ons. Wordt óók donateur van de Bomenstichting!

Ja, ik doe mee.

- Ik word donateur en betaal minimaal f 35,- per jaar
- Ik word 65+ donateur en betaal minimaal f 25,- per jaar

Naam: Voorl.: Geb. jaar 19

Adres:

Postcode: Woonplaats:

Als donateur ontvangt u 6 keer per jaar Bomennieuws en 3 nieuwe afleveringen van de folderserie Bomen & ... Bovendien kunt u 2 keer per jaar deelnemen aan een donateursexcursie.

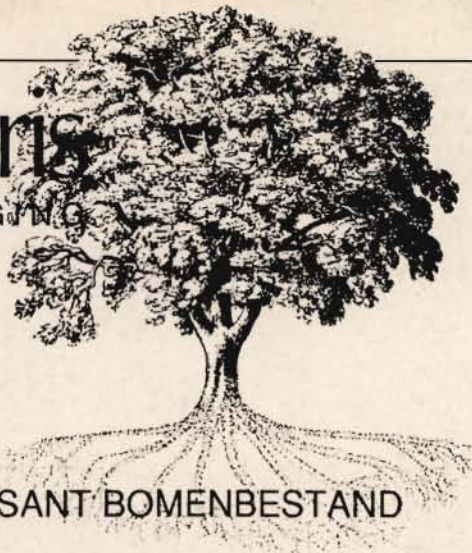
Deze bon kopiëren of uitknippen en in een geopende, ongefrankeerde envelop sturen naar: Bomenstichting, Antwoordnummer 9013, 3500 ZA UTRECHT. Bedankt!

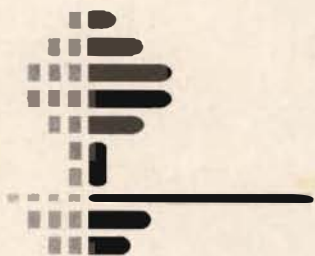
Pius Floris

BOOMVERZORGING

Baarzenstraat 17
5262 GD Vught
073 - 56 72 35

VOOR EEN FLORISSANT BOMENBESTAND

VAN JAARSVELD / VAN SCHERPENZEEL

BOOMTOTAALZORG

Overeind 42, 3998 JB SCHALKWIJK
Telefoon: 03409 - 1880
Fax: 03409 - 2366

MB-BOEK / MB-PROJECT

MB-BOEK/MB-PROJECT is een uitgebreid administratiepakket waarmee u op eenvoudige wijze uw projectadministratie, facturering en boekhouding verzorgt. Er is een versie voor het hoveniersbedrijf en een versie voor tuin- en landschapsarchitecten.

MB-BEHEER

MB-BEHEER is een beheerinstrument voor objecten in stedelijk en landelijk gebied: geschikt voor inventarisatie, werkplanning, naccalculatie, simulatie, het maken van gemeentelijke begrotingen, etc. Koppeling naar CAD-programmatuur op aanvraag.

MB-CALC

MB-CALC is een programma waarmee u op zeer eenvoudige wijze begrotingen kunt maken op basis van eenheidsprijzen of op basis van IMAG-tijdnormen.

BSW-PLANT

BSW-PLANT is een muisgestuurd plantselectieprogramma. Het programma valt op door de zeer hoge selectiesnelheid. Met BSW-PLANT kunt u ook plant- en bestellijsten maken.

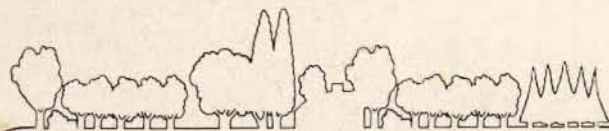
MEER INFORMATIE ?

Voor overheid, instellingen, hoveniers en tuin- en landschapsarchitecten ontwikkelt Bakker, Spees & Werkman maatwerkprogrammatuur. Het bureau maakt analyses en definitiestudies en geeft adviezen op het gebied van organisatie en efficiëncie. Het bureau biedt ondersteuning bij het werken met vele programma's.

Wilt u meer informatie over de activiteiten van Bakker, Spees & Werkman, bel dan onderstaand nummer. Wij sturen u graag een informatiepakket of maken een afspraak voor een demonstratie.

Bakker, Spees & Werkman
adviseurs groen en automatisering

keizersgracht 288 1016 ew amsterdam
tel. 020 - 6 381489

boomkwekerij hoveniersbedrijf

GROENCENTRUM TONSEL

HORLOSEWEG 10 - 12, 3845 LA HARDERWIJK

Tel.: 03417-59614

VOOR AANLEG EN ONDERHOUD VAN:

- * Plantsoenen, openbaar groen
- * Gazons en sportvelden
- * Windsingels, erfbeplantingen
- * Recreatie-terreinen
- * Bedrijfs- en industriebeplantingen
- * Wegbermen en ruwgrasterreinen

VOOR LEVERING VAN:

- * Park- en laanbomen
- * Eiken in vele soorten en variëteiten
- * Zware solitairbeplanting
- * Sierheesters, rozen
- * Coniferen en heesters
- * Bos- en haagplantsoenen

VERZORGING VAN:

- * Dunnings- en veiligingswerkzaamheden
- * Houtaankoop
- * Alle voorkomende plantwerkzaamheden
- * Verzorgen en adviseren van subsidieaanvragen
- * Wildafweerverzoeningen
- * Inventarisatie/beheersplannen